

*Милена Ж. Жикић**
Филозофски факултет, Ниш

ПРИЛОГ ПРОУЧАВАЊУ СРПСКЕ ВОЈСКЕ, ДРЖАВЕ И САНИТЕТА У ЕГЗИЛУ 1916. ГОДИНЕ

О ЗНАЧАЈУ СРПског ВОЈНОГ САНИТЕТА У ГОДИНИ ЈУБИЛЕЈА

(Српски војни санитар у 1916. години / [уредници Александар Недок, Брана Димитријевић], Београд : Академија медицинских наука Српског лекарског друштва, 2007 (Београд: “Филип Вишњић”), 210 стр. : илустр. ; 24 цм. Монографије научних скупова Академије медицинских наука Српског лекарског друштва, вол. 1, бр. 2, 2007.).

Век ратних јубилеја доноси мноштво публикација посвећених Првом светском рату. Међутим, у маси публицистике праву пажњу, понекад, не привуку научне публикације, (Зборници радова) приређене, након одржаног симпозијума, конференције или научног скупа, у част годишњица. Из поменутих разлога, мишљења смо да је Зборник радова Српски војни санитар у 1916. години, објављен 2007. године, остао незапажен. Наравно, ово је изузетна прилика да се присетимо догађаја, који су обележили један део српске прошлости, а тиме и приближимо данашњим генерацијама предочен Зборник односно, на првом месту, санитар у изгнанству (чији су носиоци били српски и инострани лекари и медицинари), као и хуманитарне организације из читавог света (Француске, Енглеске, Шкотске, Грчке, Аустралије, Новог Зеланда, Русије, Италије, Америке и др), али и српску Владу, Краља, скупштину, војне

* Докторанд

и цивилне институције у егзилу, којима је иначе, по речима уредника, „у знак захвалности посвећен овај симпозијум“, а монографија настала као резултат истог одржаног.

У издању Академије медицинских наука Српског лекарског друштва и тиражу од 500 примерака српској јавности, али и истраживачима у иностранству, је пружена прилика да се упозна са припадницима санитетских јединица и хуманитарним организацијама (домаћим и страним), посебно у 1916. години. На нешто више од две стотине страница, окупљени су радови сарадника Академије медицинских наука Српског лекарског друштва, као и активних и пензионисаних припадника Војске Србије, праћени сажетком, упоредо, на српском и енглеском језику, кључним речима, као и списком литературе, која у истом тренутку представља и наведене референце у тексту. Двојезичност је присутна и код наслова радова (писани су на српском и енглеском језику). Осим тога, монографију прате црно беле слике, карте у боји, документа, као и описна статистика (табеле). Иначе, на корицама, за чији је дизајн задужен Душан Новаковић, су присутне фотографије др Романа Сондермајера, др Ђорђа Владисављевића и адмирала Гепрата, са назнаком уредника Зборника (Александар Недок и Брана Димитријевић).

Уводну реч (7-8) потписује прим. др Александар Недок, проф. др Душан Белеслин, проф. др Радмило Јовановић, текстом следеће садржине: „Од догађаја о којима је у овом симпозијуму реч дели нас тек нешто више од деведесет година. У жељи да трајно обележе те историјске тренутке у којима су учествовали и њени славни претходници, Академија медицинских наука Српског лекарског друштва замолила је своје драге пријатеље, активне и пензионисане припаднике Војске Србије, и своје колеге које сматра компетентним познаваоцима ове теме, да својим учешћем у обради појединих поглавља омогуће његово одржавање... А да би догађаје што више приближили данашњим генерацијама, у симпозијум смо уврстили и сведочење потоњег дивизијског ђенерала Војске Краљевине Југославије др Жарка Рувидића, онда санитетског потпуковника и референта санитета Дринске дивизије, чији су припадници при освајању Кајмакчалана први отворили Капију Слободе..... Зборник излази у 2007. години као друга свеска монографских дела чланова Академије и њених сарадника, изложених на научним скуповима Академије.“

Српска голгота, започета 1915. године и настављена у току 1916., условила је модификацију српске санитетске службе тј. њено ново устројство које ће, управо, до краја рата бити база ратног санитета на Крфу. На који начин је извршена реорганизација војног санитета 1916. године, колика је улога француске помоћи и хуманитарних организација у стварању нових иза фронтонских и позадинских санитетских установа под српском управом; колики је значај Солунског фронта, колика је улога Добровољачког одреда Војина Поповића, као и четири француске, пет британских, једне италијанске дивизије и руске бригаде, које су и са колико губитака вођене битке у току 1916. године; ко је све чинио Пуковски и Дивизијски Санитет, која су све средства коришћена и на који начин је вршена евакуацију рањеника, кроз које три фазе је организован рад санитета за време операција вођених у циљу заузећа Кајмакчалана, који је проценат рањених, погинули и преживелих, у чему је значај, са војничког аспекта, заузећа Кајмакчалана, као и какав је утицај имао на даљи ток операција; колики је допринос медицинског особља Аустралије, Новог Зеланда, Шкотске и Америке у раду санитетских служби на Солунском фронту 1916. године, у току битке за Кајмакчалан, ко је Агнес Бенет, Алиса де Гарис, Лилија Купер, Мери Бредфорд, Стела Мајклс Френклин; на који начин, када и захваљујући коме, је формирана Прва хируршка пољска болница Врховне команде на Солунском фронту; како се развијала епидемија малерије у трупима српске војске, како су јој се супротстављали српски војници, какве је последице иста остављала и колика је била укупна смртност оболелих српских војника у току 1916. године; о значају, улози и доприносу санитета у Северној Африци - Бизерти (који је из албанских лука, Крфа и Солуна лечио сваког другог српског војника од болести и рана) и ангажману француског војног санитета, у функционисању још једног одредишта опоравка и рехабилитације рањеника и болесника почев од 1916. године; на који начин је дошло до формирања Санитета српског добровољачког корпуса у Русији 1916-1917. године, како је пружао помоћ у Солуну, какав је састав санитетских јединица дивизија и корпуса и колики је допринос, ангажовање и посвећеност Шкотлајанке др Елзи Инглис Србима, у току Првог светског рата; како је радио санитет Прве српске добровољачке дивизије 1916. године у Добруци; колики је допринос данског лекара др Вилхелма Теодор Мелгарда Србији тј. Нишу у току Великог рата, а после рата и Куршумлији, по коме и једна улица носи назив

и наравно на који начин је емотивни живот одредио да, после рата, постане становник мале балканске државе и можда најинтересантија тема посвећена учешћу Марије Хоенцолерн, будуће краљице Југославије (династије Карађорђевић), и њеном ангажовању у Главној румунској војној болници, формиране у краљевској палати у Букурешту, као добровољне болничарке са свега 17. година, у пружању помоћи српским војницима и то не само у нези, већ и у писању писама породицама рањеника, сазнајемо у тематском Зборнику. Наиме, предочена питања (како, зашто, када, колико и где) су аналитички обрађена кроз укупно 12 како ауторских (Александар С. Недок, Милисав Секулић, Жарко Рувидић, Лука Николић, Брана Димитијевић, Будимир Павловић), тако и коауторских (Жарко Вуковић и Вукашин Антић; Брана Димитријевић и Александар Недок; Бранислав Поповић, Драган Микић, Јово Зељковић, Радован Чеканац и Мирослав Видановић; Жарко Вуковић и Вукашин Антић; Војин Шуловић и Будимир Павловић) радова. Потребно је поменути да је штампање радова омогућила штампарија Интерпринт, док је за припрему штампе био задужен Душан Новаковић, а послови лектуре били поверени Младену Миливојевићу (лектор за српски језик) и Бранки Кољеншић-Раифаи (лектор за енглески језик).

На полеђини друге корице записано је: „Српски војни санитет дејствовао је и у повлачењу, 1915/16. године; у том најстрашнијем трену. И по снегом окованим врлетима Албаније и Црне Горе, и у глибовима дивљег албанског приморја. И на Крфу. Говори обиљем докумената ова књига. Прича о клици живота усред помора, и титанској борби Реда против Хаоса. И путу ка обнови српског војног санитета у изгнанству. Доскора непознат дневник оца српске ратне хирургије, о настанку и раду легендарне Прве хируршке пољске болнице у Драгоманцима, по коме је снимљен истоимени документарни телевизијски филм. Године изгнанства али и стваралаштва. Уздање у српског војника, тежака, мученика. Скица тек започетог XX века настала потезима једног моралног горостаса.“

Надамо се да ће радови окупљени у Зборнику заиста приближити историју војног санитета у 1916. години читавој нацији, као и стручној јавности широм света. Имајући у виду да су сажеци на енглеском језику, одрживост хипотезе је могућа и то не само за читање, већ и за даља истраживања како лекара, тако и историчара медицинске историографије. Уредницима монографије дугујемо

велику захвалност на предоченим подацима и жељи да пуно тога неистраженог презентују и тиме омогуће данашњим генерацијама што верније приказивање прошлости, која данас доживљава још једну ренесансу, наравно, историографску.

Верујемо да смо садржајном ретроспективом Зборника успели да Вас позовемо на студиозније упознавање Српског војног санитета, од чијег нас деловања дели тачно стотину година.